

in the documents of strategic planning at mega-and macro level. Analysis results of quality of life according to relevant characteristics and indicators should be taken into account in the development of such documents.

Human development index is used as integral parameter, calculated every year to compare living standards, literacy and longevity in different countries as main characteristics of human potential. According to the survey results of 2017 Ukraine ranks No. 84 among 188 countries according to human development index, which is 3 point lower compared to the previous result.

The results of global studies “Social development index” developed by American organization Social Progress Imperative have shown that Ukraine ranks No. 64 among 128 countries according to the quality of life and belongs to the countries with development above average (in 2016 Ukraine ranked No. 63 among 133 countries).

In 2018 Ukraine ranked No. 138 among 156 countries according to International happiness index. This ranking is based on well-being, environmental security, and the other important parameters. To determine the index it is important to take into account subjective life satisfaction related to deprivation. In 2016 the level of material deprivation for 28 EU countries made up 16 % and the level of deep material deprivation made up 8 % In Ukraine these indexes were 42 % and 27 % respectively in 2017.

In current conditions awareness of living standards, that people deserve, is changing. Improvement of living standards results in new needs for comfortable accommodation, high quality food, affordable healthcare services, environmental security, favourable social environment. Economic development of the country doesn't guarantee high standards of living, however it is its essential prerequisite. Therefore Ukraine needs favourable investment climate, effective anti-corruption policy and other reforms, focused on people interests. It is a single way to achieve the progress in the quality of life and the level of human development in Ukraine

Keywords: *standard of living, quality of living, the quality of living criteria, social standards, human development index.*

УДК 339.972

DOI 10.31395/2415-8240-2018-93-189-198

СВІТОВА ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА

Н. М. Котвицька, кандидат економічних наук

В. С. Костюк, кандидат економічних наук

Л. А. Фицик, кандидат історичних наук

Уманський національний університет садівництва

В статті розглянуто загальний стан і тенденції розвитку світової продовольчої проблеми, а також викладено основні шляхи її вирішення. Особлива важливість продовольчої проблеми обумовлена тим, що вона пов'язана із базовими основами існування людства. Причини та напрямки її вирішення знаходяться у сфері виробництва, розподілу і споживання продовольчих ресурсів як в окремих країнах, так і в світі в цілому.

Ключові слова: *продовольча проблема, голод, недоїдання, продовольчі ресурси, харчові продукти.*

Постановка проблеми. Проблема забезпечення продовольством постала перед людиною із зародженням цивілізації. Протягом усього періоду розвитку людства нестача продовольства з різних причин в різні часи неодноразово виникала в різних регіонах і окремих країнах, але вона не мала глобального характеру. Сьогодні завдяки наполегливій праці міжнародних установ та фондів посилюється розуміння того, що продовольча проблема є складовою частиною світової економіки. Для її розв'язання недостатньо зусиль окремих держав, а потрібне налагоджене співробітництво всіх країн, незалежно від їх суспільного ладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз продовольчої проблеми більшість вітчизняних дослідників здійснюють у контексті продовольчої безпеки. У той же час чимало вчених аналізують безпосередньо причини виникнення й механізми розвитку самої продовольчої проблеми у глобальному масштабі. В. І. Власов у монографії «Глобальна продовольча проблема»

дослідив причини і глобальні тенденції забезпечення продовольством населення Землі, роль міжнародного співробітництва у її розв'язанні, обґрунтував шляхи вирішення глобальної продовольчої проблеми, в яких запропонував напрями розвитку сільського господарства, агропромислового комплексу країн, що розвиваються, удосконалення соціальної політики у цих країнах і розвитку міжнародного співробітництва і допомоги [2].

Питання продовольчої проблеми висвітлюються у працях І. О. Гойчук, яка дослідила різноманітні причини виникнення продовольчої проблеми, серед яких найважливішою вважає нерівномірність виробництва і споживання продовольства у світі. Сутність сучасної світової продовольчої проблеми полягає у тому, що продовольства для того, щоб подолати голод у світі, загалом вистачає, але спостерігається нерівномірність у його виробництві та споживанні [3].

Значну увагу дослідженню продовольчої проблеми здійснено в монографії П. Саблука, О. Білоруса, В. Власова «Глобалізація і продовольство», де проаналізовано взаємозв'язок динаміки населення та обсягів продовольчого забезпечення, проблеми і можливості розвитку сільського господарства, соціально-економічні проблеми забезпечення людства продовольством [4]. Автори даної монографії відзначають, що в умовах поширення глобалізації й досі не створено жодної успішної моделі подолання голоду.

Таким чином, можна зробити висновок, що дослідження не можна назвати вичерпаними. Ряд аспектів цієї актуальної проблеми в сучасних економічних умовах залишаються недостатньо вивченими і потребують поглибленого дослідження.

Матеріали і методи. У процесі дослідження використано такі методи: абстрактно-логічний (при теоретичному узагальненні й формуванні

висновків), статистико-економічний (у процесі аналізування проблеми світового голоду).

Результати досліджень. Продовольча проблема є однією з найгостріших проблем сучасності, хоча її сутність та структура різко відрізняються для найбагатших і найбідніших країн світу. Однак, кожна країна, незалежно від рівня свого розвитку, прагне гарантувати достатній раціональний рівень харчування для всіх соціальних верств населення за нормальних умов та мінімально необхідний – за надзвичайних обставин (криза, війна, стихійне лихо тощо) [1].

У сучасному світі спостерігається нерівномірність у виробництві та споживанні продуктів харчування. У багатих країнах люди споживають кількість їжі, яка перевищує їх реальні потреби, тоді як майже мільярд жителів бідних країн страждають від голоду. Продовольча проблема тісно пов'язана з економікою, політикою і структурою країни. У країнах, де практикується сучасне сільське господарство з впровадженням нових технологій та техніки невелика частина населення здатна виробляти достатню кількість продовольства не лише для внутрішніх потреб, але й для експорту.

В країнах, що розвиваються проживає майже 4/5 населення світу, виробляється близько 1/3 всього продовольства, споживається трохи більше за третину його загальносвітового споживання. Агропродовольчий комплекс цих країн характеризується незавершеністю аграрних реформ, бідністю широких мас селянства, відсталістю системи землеробства, нераціональністю використання земельних і водних ресурсів [5].

У світі виробляється достатньо продовольства для того, щоб прогодувати все населення планети – 7 мільярдів осіб, проте, 815 мільйонів осіб – кожен дев'ятий – щодня лягають спати голодними, кожен третій недоїдає (споживають менше 2000 калорій в день).

В світі суверенними державами визнано 196, з них майже 50 страждають від недоїдання. Згідно універсальному індексу під назвою Глобальний індекс голоду (ГНІ) найбільш тривожні ситуації склалися в наступних країнах (табл.1).

Згідно зі звітом ФАО, найбільше страждає від голоду Азіатсько-Тихоокеанський регіон (642 мільйони). За ним йдуть Африка на південь від Сахари (265 мільйонів), Латинська Америка (53 мільйони), Близький Схід і Північна Африка (43 мільйони), розвинені держави (15 мільйонів) [7].

Табл. 1. Кількість голодуючих у світі, (%)

Країна	Роки			
	1991–1993	1999–2001	2007–2009	2014–2016
Критичні показники				
Афганістан	37,4	46,1	24,6	23,0
Чад	55,7	40,1	40,7	32,5
Сьєрра-Леоне	40,2	39,9	30,6	30,9
Гвінея-Бісау	20,9	26,4	23,8	28,3
Ірак	18,8	28,3	29,6	27,8
Буркіна-Фасо	22,7	25,4	22,6	20,2
Небезпечні показники				
ЦАР	47,7	42,6	34,7	58,6
Гаїті	61,5	54,9	52,5	46,8
Замбія	38,2	47,6	53,0	45,9
Зімбабве	43,5	43,3	36,0	44,7
Уганда	24,9	27,9	29,8	39,0
Руанда	50,9	54,9	38,7	41,1
Ліберія	31,1	38,4	37,3	42,8
Мадагаскар	27,6	34,2	32,3	42,3
Танзанія	26,8	36,7	34,2	32,3
Замбія	38,2	47,6	53,0	45,9

Примітка. Джерело: за даними www.globalhungerindex.org

Головною причиною таких високих показників є недоїдання серед дітей. У звіті зазначається, що кожна четверта дитина у світі через це сповільнюється у розвитку, а 9 % усіх дітей виснажені голодом. Кожний третій, померлий у світі від голоду, – дитина, 65 дітей із тисячі вмирають, не доживши до п'ятирічного віку (табл. 2) [6].

Голод та недоїдання ставлять під загрозу фізичний та інтелектуальний розвиток людини, вони є причиною багатьох серйозних хвороб. У багатьох голодуючих країнах середня тривалість життя не перевищує 45–50 років, тоді як у розвинутих державах – 75 років.

З 2000-го року кількість людей, які страждають від недоїдання в країнах, що розвиваються, скоротилася на 27 %, зокрема, в країнах Азії з 23,7 % до 13,9 %, Латинської Америки з 14,6 % до 8 %. Серед країн, які найбільше скоротили рівень недоїдання своїх громадян, входить Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Киргизстан.

Існує багато причин голоду, часто вони є взаємопереплетеними факторами:

- бідність (у бідних людей не вистачає грошей, аби купити достатньо їжі; недоїдання зменшує ефективність праці, що призводить до ще більшої бідності та голоду; відсутність техніки та добрив, інколи навіть насіння);

- відсутність інвестицій в сільське господарство (в багатьох країнах, що розвиваються відсутня або недостатньо розвинута сільськогосподарська інфраструктура така як дороги, склади, іригаційні системи, наслідком чого є високі транспортні витрати, нестача сховищ).

Табл. 2. Недоїдання та смертність серед дітей у віці до 5 років, %

Країна	Недоїдання				Смертність			
	період							
	1990– 1994 рр.	1998– 2002 рр.	2006– 2010 рр.	2012– 2016 рр.	1992 р.	2000 р.	2008 р.	2015 р.
Афганістан	11,5	13,4	8,9	9,5	16,8	13,7	11,0	9,1
Ангола	7,9	8,7	8,2	4,9	22,6	21,7	19,2	15,7
Бенін	11,2	9,0	8,4	4,5	17,0	14,5	11,6	10,0
ЦАР	9,7	10,5	12,7	7,2	17,6	17,5	15,8	13,0
Чад	14,6	13,9	15,7	13,0	20,9	19,0	16,8	13,0
Конго	12,1	20,9	14,0	8,1	18,2	16,1	12,5	9,8
Кот-д'Івуар	8,3	6,9	14,0	7,6	15,3	14,6	11,7	9,3
Екваторіальна Гвінея	8,4	9,2	3,1	2,7	18,2	15,2	11,8	9,4
Гвінея	10,5	10,3	8,3	7,8	22,6	17,0	21,1	9,4
Лесото	3,2	6,7	3,9	2,8	8,9	11,7	11,7	9,0
Малі	16,0	12,6	15,3	13,6	22,7	22,0	14,8	11,5
Нігерія	20,6	17,6	14,4	7,2	21,2	18,7	14,1	10,9
Нігер	18,9	16,2	12,9	18,7	31,4	22,7	14,1	10,9
Сьєрра-Леоне	10,2	11,6	10,5	9,4	26,3	23,6	17,9	12,0
Сомалі	-	19,3	15,0	-	17,5	17,4	16,9	13,7

Примітка. Джерело: за даними www.globalhungerindex.org

- Дослідження, проведені ФАО, показують, що інвестиції в сільське господарство зменшують масштаби голоду і бідності в п'ять разів;

- географічні, пов'язані з кліматом і довкіллям (мізерні або занадто численні дощі, засухи; структура та загальна площа сільськогосподарських угідь);

- розміщення населення (співвідношення між кількістю населення і масою продовольства);

- історичні, пов'язані з колоніалізмом (впродовж багатьох років європейські держави використовували природні та людські ресурси своїх колоній);

- політичні, пов'язані з диктаторською формою правління (навіть сьогодні, у багатьох бідних країнах економічна влада належить декільком сім'ям, які пов'язані з політичною владою, завойованою силою та зброєю, а не вільними і демократичними виборами);

- економічні, пов'язані з формою неокolonіалізму (деякі країни, що розвиваються нині є політично незалежними, насправді їх природні ресурси в основному належать європейським, американським або японським багатонаціональним компаніям, які мають безліч виробничих і комерційних центрів по всьому світу);

- світовий транспорт і зв'язок (забезпечують широкий вихід продуктів харчування на зовнішній ринок);

- світова економіка і торгівля (продовольство як складова торговельних потоків, роль балансових розрахунків, кліринг);

- збройні конфлікти (заставляють мільйони людей залишати свої домівки);

- нестабільні ринки (останніми роками ціни на продовольчі продукти були нестабільними, що ускладнює доступ малозабезпечених верств населення до продуктів харчування; ринковий дисбаланс попиту та пропозиції, зростання попиту підтримується використанням агросировини для виробництва біопалива);

- харчові відходи (третина всіх вироблених продуктів (1,3 мільярдів тонн) ніколи не споживаються).

Багато країн, співпрацюючи з Всесвітньою продовольчою програмою ООН, уже вирішують проблему голоду, використовуючи перевірені та надійні стратегії. Найефективніші з них стали основою в боротьбі з голодом:

- продовольча допомога під час надзвичайних ситуацій (розподіл надзвичайної продовольчої допомоги після цивільних і військових конфліктів або стихійних лих допомагає врятувати тисячі жителів);

- харчування для дітей до двох років (розподіл спеціалізованого харчування вагітним жінкам і голодуючим матерям, а також дітям до двох років дозволяє забезпечити нормальний розвиток дітей);

- шкільне харчування (діти отримують необхідну допомогу на навчання та харчування в школі);

- підтримка малих фермерських господарств та приватних фермерів (допомога ефективному розвитку виробництва продуктів харчування);

- продовольчі ваучери (продовольчі ваучери допомагають бідним людям отримати необхідне продовольство).

Інтенсивний шлях розв'язання продовольчої проблеми передбачає механізацію, хімізацію, підвищення енергоозброєності сільського господарства, використання високоврожайних сортів сільськогосподарських культур, – тобто застосування всіх тих засобів, які дають змогу збільшити віддачу землеробства навіть при зменшенні сільськогосподарських площ.

Великі перспективи інтенсифікації сільськогосподарського виробництва пов'язують із технологічною революцією. Ця революція виражається у використанні досягнень генної інженерії, біотехнології та інформаційної технології у землеробстві для поліпшення якості продукції, зниження виробничих витрат і т. д.

Існує низка організацій по боротьбі з голодом:

- Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) – міжнародна організація, що займається проблемами розвитку сільських регіонів і сільськогосподарського виробництва в системі ООН;

- Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO) – міжнародна організація, сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури;

- Дитячий фонд ООН (UNICEF) – міжнародна організація із захисту прав та інтересів дітей;

- Всесвітня продовольча програма ООН (WFP) – міжнародна організація по боротьбі з голодом, створена ООН, яка збирає та розподіляє продовольчу допомогу тим, хто її потребує; є найбільшою у світі організацією, що бореться з голодом;

- Всесвітній центр овочівництва (AVRDC) – міжнародна некомерційна організація, діяльність якої спрямована на зменшення голоду та бідності у світі шляхом збільшення виробництва сільськогосподарської продукції;

- Міжнародний фонд розвитку сільського господарства (IFAD) це фінансова установа, створена за підтримки ООН, метою якої є подолання бідності у сільськогосподарських місцевостях та країнах, що розвиваються.

Майже у всіх промислово розвинутих країнах, уряди створили спеціальні комісії по наданню допомоги країнам третього світу. Поряд з офіційними органами працюють уряди бідних країн, волонтери, установи, церкви.

Висновки. Задля збільшення продовольчої безпеки у світі необхідно змінити спосіб життя та мислення. Для боротьби з голодом слід розвивати сільське господарство найбідніших країн і збільшити інвестиції у інфраструктуру сільських районів у цих державах. Міжнародна спільнота має вжити всі необхідні заходи для того, аби щодня забезпечувати хлібом жителів бідних країн. Потрібно розглядати сільське господарство як фундаментальний елемент продовольчої безпеки у світі. Отже, воно має

отримувати необхідний обсяг інвестицій, а також відповідні ресурси у розвиток. Міжнародні спільноти та їх установи повинні активніше втручатися у цей процес. Голод можна подолати лише через усунення проблем, які викликають його, і завдяки розвитку найбідніших країн.

Література

1. Білик Ю. Д. Продовольча безпека України: стан та перспективи використання потенційних резервів. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. К.: ІАЕ УААН, 2001. С. 139–148.
2. Власов В. І. Глобальна продовольча проблема. Київ, 2001. 506 с.
3. Гойчук О. І. Продовольча безпека в Україні і світі: монографія. К.: Науковометодичний центр аграрної освіти, 2003. С. 6
4. Саблук П.Т., Білорус О.Г., Власов В.І. Глобалізація і продовольство: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2008. 632 с.
5. Майстро С. В. Національний аграрний ринок в умовах глобалізації: механізм державного регулювання: монографія. Харків: Магістр, 2009. 240 с.
6. GHI (Global Hunger Index). 2017. The Inequalities of Hunger. URL: www.globalhungerindex.org (дата звернення: 30.06.2017)
7. FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). 2017. Food Security Indicators. URL: www.fao.org/faostat/en/#data/FS (дата звернення: 30.06.2017)
8. UN (United Nations). 2014. "Sustainable Development Goal 2: Zero Hunger". Department of Economic and Social Affairs. Sustainable Development Goals. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs> (дата звернення: 30.06.2017)

References

1. Bilyk, Yu. D. (2001). *Food security of Ukraine: state and prospects of using potential reserves/ Yu.D. Bilyk// New economic paradigm of creating the strategy of national food security of Ukraine in XXI century*. K.: Institute of Agrarian Economy of Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, 2001. Pp. 139–148 (in Ukrainian).
2. Vlasov, V. I. (2001). *Glogal food problem*. Kyiv, 2001. 506 p. (In Ukrainian).
3. Hoichuk, O. I. (2003). *Food security in Ukraine and in the world: monograph*. K.: Scientific and methodological centre of agrarian education, 2003. Pp. 6 (in Ukrainian).
4. Sabluk, P. T., Bilous O. H., Vlasov, V. I. (2008). *Globalization and food: monograph*. K.: National Scientific Centre of the Institute of Agrarian Economy, 2008. 632 p. (In Ukrainian).

5. Maistro, S. V. (2009). *National agrarian market in a globalized world: mechanism of state regulation: monograph*. Kharkiv: Mahistr, 2009. 240 p. (In Ukrainian).

6. GHI (Global Hunger Index). (2017). The Inequalities of Hunger. Available at www.globalhungerindex.org. (Accessed June 30, 2017).

7. FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). 2017. Food Security Indicators. Available at www.fao.org/faostat/en/#data/FS. (Accessed June 30, 2017).

8. UN (United Nations). (2014). "Sustainable Development Goal 2: Zero Hunger". Department of Economic and Social Affairs. *Sustainable Development Goals*. Available at <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>. (Accessed June 30, 2017).

Аннотация

Котвицкая Н. Н., Костюк В. С., Фицик Л. А.

Мировая продовольственная проблема

Продовольственная проблема является одной из острейших проблем современности, хотя ее суть и структура резко отличаются для самых богатых и самых бедных стран мира. Однако, каждая страна, независимо от уровня своего развития, стремится гарантировать достаточный рациональный уровень питания для всех социальных слоев населения.

В странах, которые развиваются проживает почти 4/5 население мира, производится около 1/3 всего продовольствия, потребляется немного больше трети его общемирового потребления.

Согласно отчету ФАО, больше всего от голода страдает Азиатско-Тихоокеанский регион, Африка к югу от Сахары, Латинская Америка, Ближний Восток и Северная Африка. Каждый четвертый ребенок в мире из-за этого замедляется в развитии, каждый третий, умерший в мире от голода, – ребенок, 65 детей из тысячи умирают, не дожив до пятилетнего возраста.

Существуют многие причины голода, часто они являются взаимопереплетенными факторами: бедность, отсутствие инвестиций в сельское хозяйство, географические, размещение населения, исторические, политические, экономические, мировой транспорт и связь, мировая экономика и торговля, вооруженные конфликты, нестабильные рынки.

Многие страны, сотрудничая со Всемирной продовольственной программой ООН, уже решают проблему голода, используя проверенные и надежные стратегии: продовольственная помощь во время чрезвычайных ситуаций, питание для детей до двух лет, школьное питание, поддержка малых фермерских хозяйств, частных фермеров, продовольственные ваучеры. Также существуют организации по борьбе с голодом: ФАО, ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ, МПП, МЦО.

Для борьбы с голодом следует развивать сельское хозяйство самых бедных стран и увеличить инвестиции в инфраструктуру сельских районов в этих государствах. Нужно рассматривать сельское хозяйство как фундаментальный элемент продовольственной безопасности в мире. Голод можно преодолеть лишь через

устранения проблем, которые вызывают его, и благодаря развитию самых бедных стран.

Ключевые слова: продовольственная проблема, голод, недоедание, продовольственные ресурсы, пищевые продукты.

Annotation

Korvitska N. N., Kostiuk V. S., Fytsyk L. A.

World food problem

Food problem is an acute problem of today's world, though its essence and structure differ drastically for the richest and the poorest countries of the world. But regardless of development level every country is striving to guarantee sufficient rational level of food provision for all social strata of society.

About 4/5 of the world population live in developing countries, 1/3 of all food is produced and just over 1/3 of food is consumed. According to the report of Food and Agriculture Organization, Asia and Pacific region, Africa to the south of Sahara, Latin America, Middle East and North Africa are suffering from hunger most of all. One in four children in the world is late in development, one person in three, who died of starvation, is a child, 65 children in a thousand die before 5 years of age because of hunger.

There are many causes of hunger, and very often they are intertwined factors: poverty, lack of investment in agriculture, geographical location of a population, historical, political, economic conditions, world transport and connection, world economy and trade, war conflicts, unstable markets.

Many countries, participating in the World Food Programme of UNO have been already solving the problem of hunger, using proved and reliable strategies: food aid in emergency situations, food for children under two years old, school meal, support of small farms and private farmers, food vouchers. There are also organizations for struggle against hunger: Food and Agriculture Organization, UNESCO, United Nations Children's Fund, World Food Program.

To struggle against hunger it is necessary to develop agriculture of the poorest countries and increase investments into infrastructure of rural areas in these countries. It is essential to consider agriculture as a fundamental part of food security in the world. Hunger can be overcome by solving problems that cause it and by development of the poorest countries.

Keywords: food problem, hunger, malnutrition, food resources, food products.